

velere katıldığı bilinen 1000 kadar sahâbi ile peygamberler, âlimler ve evliyadan seçtiği kişilerin kısa biyografilerini de eklemiştir (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Hizânetü't-Teymûriyye, Hadis, nr. 385). **4. Müsel-selât.** Müsel selâti derlemek amacıyla telif edilmiştir (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Hizânetü't-Teymûriyye, Mustalahu'l-hadîs, nr. 132). **5. Ma'denü'l-le'âlî fi'l-esânîdi'l-avâlî.** Müellifin şeyhlerini ve aldığı icâzetleri kaydettiği eserin müellif hattıyla icâzet kaydının da yer aldığı bir nüshası Dârü'l-kütübî'l-Zâhiriyye'dedir (Tasavvuf, nr. 314). **6. Letâ'ifü'r-râğıbîn ve buğyetü't-tâlibîn.** Hadis usulüne dair bir eserdir (İÜ Ktp., nr. 1932). **7. el-Câmi'u'l-feyyâh li'l-kütübî's-selâseti's-şihâh.** Buhârî ve Müslim'in el-Câmi'u's-şahîh'leri ile İmam Mâlik'in el-Muvatta'ı üzerine yapılmış bir çalışmadır. **8. el-Esânîdü'l-âliyyeti'l-muttaşıla bi-erba'îne kitâben min eşhürü'l-kütübî'l-hadîsiyye.** Meşhur hadis kitaplarından seçilmiş âlî isnadlı kırk hadisin kaydedildiği eserde kısaca bu eserlerin müelliflerinin biyografisine de yer verilmiştir.

Kavukcî'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *Nesebü'l-kuḫbî'n-nebeviyyi's-şerif el-Alevî Ahmed el-Bedevis* (Kahire 1321); *eḫ-Tavrî'l-a'lâ 'ale'd-devri'l-ḫulâ* (Şam 1301); *ed-Divânü'l-muḫtaşar* (Kahire 1321/1903); *Cümle mine'l-Müsel-selât* (Dârü'l-kütübî'l-Zâhiriyye, Ummî, nr. 9140); *Şevâriku'l-envâri'l-celiyye fi esânîdi's-sâdeti's-Şâzeliyye* (Dârü'l-kütübî'l-Zâhiriyye, Tasavvuf, nr. 314); *el-Gurerü'l-gâliyye fi'l-esânîdi'l-âliyye* (Süleymaniye Ktp., Osman Huldî Öztürkler, nr. 20). Kavukcî'nin Şâzeli'nin nesebi hakkında kaleme aldığı uzunca bir manzume Selmân b. Mustafa el-Bârûdî tarafından *el-Manzûmetü't-tevessüliyye li-nesebi Ebi'l-Hasan eş-Şâzeli* başlığıyla neşredilmiştir ([baskı yeri yok] 1386; diğer eserleri için bk. *el-Lü'lü'ü'l-merşû'*, neşredenin girişi, s. 7-9; Ömer Abdüsselâm Tedmürî, IV, 128-129, 131-133, 135-137). Abdülkâdir el-Edhemî et-Trablusî *Tercümetü Şemsiddîn Ebi'l-Meḫâsin el-Kavukcî* adıyla bir çalışma yapmıştır (Beyrut 1306).

BİBLİYOGRAFYA :

Kavukcî, *el-Lü'lü'ü'l-merşû' fîmâ lâ aşle lehü ev bi-aşlihî mevzû'* (nşr. Fevâz Ahmed Zemerlî), Beyrut 1415/1994, s. 22-27; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 5-11, 19-20; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 776; *İzâhu'l-meknûn*, I, 98, 177, 364, 501, 544, 548, 585; II, 18, 242, 383, 390, 416, 478, 531, 557, 601, 646, 657, 724; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IX, 287-288; Elbâni, *Maḫ-tûḫtâ*, s. 376; Abdülhay el-Kettâni, *Fihrisü'l-fe-*

hâris, I, 105-106, 107, 109, 157, 163, 250, 254, 348, 367, 380, 382, 448, 492; II, 800, 901, 906, 933, 938, 1093; Abdullah Habîb Nefel, *Terâcîmü 'ulemâ'i Tarâblus ve üdebâ'iḫâ*, Trablus 1984, s. 58-60; Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, *Câmi'u kerâmâti'l-evliyâ'* (nşr. İbrâhim Atve İvaz), Beyrut 1409/1989, I, 373-374; Ömer Abdüsselâm Tedmürî, *Meusû'atü 'ulemâ'i'l-müslimîn fi târihi Lübnân el-İslâmî: Ricâlü'l-hadîs ve'l-ḫulümü'l-insâniyye*, Beyrut 1414/1993, IV, 127-138; Kettâni, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 126, 328, 442; "Kitâbü'l-Lü'lü'ü'l-merşû' fîmâ lâ aşle lehü ev bi-aşlihî mevzû'", *el-Menâr*, VI/10, Kahire 1315/1903, s. 390.

ABDÜLKÂDIR ŞENEL

KAVUKLU

Orta oyununun pişekârla beraber başlıca tiplerinden biri (bk. ORTA OYUNU).

KAVURD BEY

(ö. 465/1073)

Kirman Selçukluları'nın kurucusu (1048-1073).

Çağrı Bey'in büyük oğludur. Sikkelerde ve bazı eserlerde Karaarslan adıyla da kaydedilir. Dandanakan Savaşı'ndan (431/1040) sonra toplanan kurultayda fethedilen ve fethedilmesi planlanan ülkelerin idaresiyle ilgili olarak yapılan taksimat sırasında Kirman ve civarı Kavurd'a verildi. Kavurd, Sultan Tuğrul Bey'in emriyle kendine tâbi Oğuzlar'la birlikte bu bölgeye intikal etti. Bazı şehir ve kasabaları ele geçirip yağmalayan Oğuzlar, bölgeye hâkim olan Büveyhî Emîri Ebû Kâlicâr'ın adamları tarafından geri püskürtüldü (434/1042-43). Bu olaydan birkaç yıl sonra Kavurd bizzat sevk ve idare ettiği 5-6000 kişilik orduyla Kuzey Kirman'a hareket etti. Selçuklu kuvvetlerine mukavemet edemeyeceğini anlayan Büveyhîler'in Kirman nâibi Behrâm b. Leşkersitân Berdesîr Kalesi'ne çekildi; bir süre sonra eman dileyerek şehri Kavurd'a teslim etti (440/1048). Selçuklular'ı bölgeden uzaklaştırmak için harekete geçen Ebû Kâlicâr yolda Hannâb Kalesi'nde ölünce Büveyhî kuvvetleri geri çekildi. Böylece Kavurd Kirman'da Selçuklu hâkimiyetini tesis etti ve Kirman Selçukluları'nın temellerini attı.

O sırada Kirman'ın güneyindeki Germisîr bölgesi dağlı Kufs kavminin hâkimiyetindeydi. Kufslar Büveyhîler'in zaafından yararlanarak geniş bir bölgeyi kontrolleri altına almışlardı. Kufs reisinin güvenini kazanan Kavurd hiç beklenmedik bir anda baskın düzenleyerek Germisîr'i zapt-

tetti (442/1050). Daha sonra Hürmüz Emîri Bedr İsâ'nın yardımıyla Uman'ı fethetmek üzere ilk defa deniz aşırı sefere çıktı. Selçuklular mukavemetle karşılaşmadan Uman'a hâkim oldular. Kavurd Bey daha sonra Sistan'ı fethetmek üzere oğlu Emîrânşah'ı görevlendirdi, ancak bu seferden bir sonuç alınmadı.

Tuğrul Bey üvey kardeşi İbrâhim Yinal'in isyanı sırasında zor durumda kalınca Kavurd Bey, Alparslan ve Alp Sungur Yâkûtî ile birlikte ona yardıma koştu ve onların yardımıyla İbrâhim Yinal mağlûp edildi (451/1059). 454'te (1062) Şebânkâre Emîri Fazlûye'nin hâkimiyetindeki Fars üzerine yürüyen Kavurd bölgeyi zaptederek Abbâsî Halifesi Kâim-Biemrillâh, Tuğrul Bey ve kendi adına hutbe okuttu. Kavurd, Tuğrul Bey'in ölümü üzerine (455/1063) bir ara saltanatı düşünmekle beraber Alparslan'ı Büyük Selçuklu sultanı olarak tanıdı ve adına hutbe okuttu. Ancak daha sonra bazı tahriklere kapılarak Alparslan'a tâbi olmaktan vazgeçip Kirman'da sadece kendi adına hutbe okutup para bastırdı (459/1067). Bunun üzerine Alparslan Kirman'a bir sefer düzenledi. Kavurd af dileyerek sultanın huzuruna çıkınca Alparslan onu affedip Kirman'ın idaresini yine kendisine bıraktı. Ancak Kavurd Bey daha sonra tekrar saltanat davasıyla ayaklandı (461/1068-69). Alparslan yine Kirman üzerine yürüyerek Berdesîr'de bulunan Kavurd'u kuşattı. Kavurd, Alparslan'ın kuvvetlerinden bir kısmını kendi tarafına çektiyse de sonuç alamadı. Alparslan ölüm döşeğinde iken karısı Seferiyye Hatun'un Kavurd Bey ile evlenmesini ve onun Şîraz'da yerleştirilerek kontrol altında tutulmasını oğlu Melikşah'a vasiyet etti. Melikşah'ı çok genç ve tecrübesiz bulan Kavurd Büyük Selçuklu tahtını ele geçirmek amacıyla Rey şehrine hareket etti. Ancak Melikşah'ın Emîr Sav Tegin kumandasındaki öncü kuvvetleri Kavurd'un öncü birliklerini bozguna uğrattı. Hemedan yakınlarındaki Kerec'de meydana gelen asıl savaş Kavurd'un yenilgisine sonuçlandı (4 Şâban 465 / 15 Nisan 1073). Hemedan dağlarına kaçan Kavurd, Emîr Temirek tarafından yakalanarak Melikşah'ın huzuruna getirildi. Amcası Kavurd'un ayaklarına kapandığını gören Melikşah onu affetmek istediyse de Vezir Nizâmülmülk buna engel oldu ve Kavurd bir çadırda hapsedildi. Bu sırada askerler kazanılan zafere karşılık iktâ ve maaşlarının arttırılmasını istedikleri, aksi takdirde Kavurd'u tahta çıkara-

KAVURD BEY

bileceklerini ima edip onun lehinde teza-hüratta bulundular. Bunun üzerine Kavurd hemen o gece öldürüldü. Halka da yüzüğündeki zehiri içmek suretiyle intihar ettiği bildirildi (Şâban 465 / Nisan 1073).

İyi bir asker ve akıllı bir devlet adamı olarak tanınan Kavurd halka adaletle muamele etmiş, ülkede huzur ve asayiş hâkim kılmaya çalışmıştır. Yollarda emniyet kuleleri yaptırmış ve muhafızlar görevlendirmiştir. Kirman en parlak devirlerinden birini onun zamanında yaşamış ve bölgedeki Türkmen nüfusu artmıştır. Ülkeyi cami, han, hamam, kervansaray gibi mimari eserlerle süslemiş, su kuyuları açtırmış ve bendler inşa ettirmiştir. Tiz Limanı'nı tamir ettirerek denizcilğe önem vermiştir. Kavurd'un bastırıldığı paraların ayarına çok dikkat ettiği rivayet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râvendî. *Râhatü's-sudûr* (Ateş). I, 102, 123-125; *Ahbâru'd-devleti's-Selcûkiyye* (Lugal), s. 28, 38, 39-40; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Bündârî, *Zübdetü'n-Nusra* (Burslan), s. 13, 30, 46, 48-50; Ebü'l-Ferec, *Târih*, I, 325-326; Muhammed b. İbrâhim, *Târih-i Selcûkiyân-ı Kirmân* (nşr. M. Th. Houtsma), Leiden 1886, s. 2, 13-17; Ahmed Ali Hân-i Vezîrî, *Târih-i Kirmân* (nşr. M. İbrâhim Bâstânî-yi Pârîzî), Tahran 1370 hş./1961, s. 134, 140-142, 146, 155, 156, 162, 173, 231, 243-263, 371, 393, 421, 750, 810; Efdalüddin Ebû Hâmid-i Kirmânî, *Târih-i Efdâl yâ Bedâ'i'u'z-zamân fi vekâyi'i Kirmân* (nşr. Mehdî Beyânî), Tahran 1326 hş., s. 3-11; *Târih-i Âli Selçuk* (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara 1952, s. 15; ayrıca bk. tercüme kısmı, s. 8; İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, İstanbul 1953, s. 15, 17, 19-28, 64, 117, 160; a.mlf., "Kavurd", *İA*, VI, 456-459; Erdoğan Merçil, *Kirman Selçukluları*, Ankara 1989, s. 7-42; Coşkun Alptekin, "Selçuklu Paraları", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, Ankara 1971, s. 440, 554-560; C. E. Bosworth, "Kâwurd", *EJ²* (İng.), IV, 807-808.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

KAVVÂL

(bk. HÂNEDE).

KAYGUSUZ ABDAL

(ö. 848/1444 [?])

Alevî-Bektaşî edebiyatının kurucusu olarak kabul edilen mutasavvîf şair.

XIV. yüzyılın ikinci yarısında doğdu. Hayatına dair kaynaklarda bilgi yoktur. Hakında bilinenler, ölümünden muhtemelen bir buçuk asır sonra kaleme alınan

anonim menâkıbnâmesiyle eserlerindeki bazı ip uçlarından hareket ederek yapılan yorumlara dayanmaktadır. Menâkıbnâme'ye göre Alâiye (Alanya) sancağı beyinin oğlu olup adı Gaybî'dir. İyi bir tahsil gören, döneminde geçerli bütün ilimleri öğrenen Gaybî aynı zamanda pehlivandı; ata binmede, ok atmada, kılıç kullanmada eşi yoktu. Ava çıkar, av hayvanları elinden kurtulamazdı. Bir av sırasında vurduğu bir geyiğin peşine takılan Gaybî, geyiğin gidip Elmâlî'da Abdal Mûsâ'nın dergâhına girdiğini görür. Dervişlere geyiği sorar, onlar da görmediklerini söylerler. Konuşmaları duyan Abdal Mûsâ onu huzuruna çağırır. Gaybî şeyhin huzuruna çıkınca bir geyik vurduğunu, geyiğin kaçıp buraya geldiğini belirtir. Abdal Mûsâ, "Attığın oku tanır mısın?" deyince "evet" cevabını verir, bunun üzerine şeyh kolunu yukarıya kaldırır. Gaybî, attığı okun Abdal Mûsâ'nın koltuğuna saplanmış olduğunu görür ve şeyhin müridi olmaya karar verir. Durumu öğrenen babası, Teke beyinin de yardımıyla Abdal Mûsâ'nın üzerine yürür. Abdal Mûsâ müridleriyle ona karşı çıkar ve gösterdiği kerametler sayesinde Teke beyini öldürür. Bundan sonra babasının da rızasını alarak Abdal Mûsâ'ya intisap eden Gaybî'ye şeyhi Kaygusuz mahlasını verir. Kırk yıl şeyhine hizmet eden Kaygusuz ondan icâzet alır ve ardından hacca gitmek için izin ister. Abdal Mûsâ'nın yanına verdiği kırk abdalla birlikte önce Mısır'a gider. Mısır sultanının huzuruna çıkan ve bazı kerametler gösteren Kaygusuz için sultan Nil kenarında Kasrû'l-ayn adlı bir dergâh inşa ettirir. Kaygusuz bir süre sonra hacca gider; hac dönüşü Şam, Halep, Kilis, Antep, Bağdat, Hille, Kûfe, Necef ve Kerbelâ'yı dolaşarak Hz. Ali ve Ehl-i beyt imamlarının kabirlerini ziyaret edip tekrar Bağdat'a gelir. Oradan Medâin, Sâmerâ, Musul, Nusaybin yoluyla Abdal Mûsâ âsitânesine döner. Menâkıbnâme, Kaygusuz ve yanındaki kırk abdalın Abdal Mûsâ tarafından karşılanması, Kaygusuz'un cûşa gelerek şeyhine kavuşmasının sevincini anlatan bir şiir söylemesiyle sona ermektedir. Eserde Kaygusuz'un hayatının diğer dönemlerine dair bilgi bulunmamaktadır.

"Minbernâme"sindeki, "Âşık olsam adım tembel Alâi / Eğer sûfî ise derler mürâyî" beytindeki Alâi kelimesinden hareketle Kaygusuz Abdal'ın asıl adının Alâeddin olduğu ileri sürülmüştür (Güzel, *Kaygusuz Abdal*, s. 74). Ancak Alâi şairin Alâiyeli olduğunu gösteren bir nisbeden ibarettir. Öte yandan babasının adının

Hüseyin b. Mahmûd, dedesinin adının Alâeddin b. Yûsuf olduğu şeklindeki bilgi de bir tahminden öteye geçmemektedir. Menâkıbnâme'siyle *Abdal Mûsâ Velâyetnâmesi*'nden ve şiirlerinden, onun Bekta-şîliğin bir tarikat olarak örgütlenmesinden önce Anadolu'da Hacı Bektaş kültünün yerleşmesi ve yaygınlaşmasında birinci derecede etkili olan Abdal Mûsâ'nın müridi olduğu, kendisine Kaygusuz mahlasının mürşidi tarafından verildiği, XIV-XV. yüzyıllarda Anadolu'da yaygın bulunan Abdallar zümresine mensup olması dolayısıyla şiirlerinde Kaygusuz Abdal mahlasını kullandığı anlaşılmaktadır. *Dilgüşâ* adlı eserindeki, "Bu derviş dahi Muhammed Mustafâ'nın sekiz yüz yılında geldi" (s. 47) ifadesine dayanılarak Kaygusuz'un 1398 yılında doğduğu ileri sürülmüştür (Dağlı, s. 25-28). Doğru kabul edildiği takdirde Abdal Mûsâ'ya intisabı mümkün olmadığından bu tarihi onun Mısır'a geliş tarihi olarak yorumlayan Rıza Nur, menâkıbnâmede yer alan, Abdal Mûsâ'ya on sekiz yaşında intisap ederek kırk yıl hizmetten sonra Mısır'a gittiği şeklindeki bilgiden hareketle Kaygusuz'un Mısır'a geldiğinde elli sekiz yaşında bulunduğunu ileri sürer ve kırk yıl şeyhe hizmetin geleneksel bir ifade olduğunu göz ardı ederek 742 (1341) yılını doğum tarihi olarak kabul eder. Ancak onun bu tarihten sonra doğduğunu söylemek mümkündür.

Kahire Kaygusuz Sultan (Kasrû'l-ayn) Bektaşî Dergâhı'nın son şeyhi Ahmed Sırrı Baba, Kaygusuz'un Mısır'a ilk defa 791 (1389) yılında el-Melikû's-Sâlih Hâccî döneminde geldiğini, 796'da (1394) hacca gittiğini, Necef ve Kerbelâ'yı ziyaret ederek 799'da (1397) Kahire'ye döndüğünü, 806'dan (1403-1404) itibaren kendisi için

Kaygusuz Abdal'ın eski bir minyatürden kopya edilerek Levnî tarafından yapılan minyatürü (TSMK, Albüm, nr. 2164, vr. 22^a)